

Del vell i del nou: com els fem compatibles?

Quan mirem de reüll el segle que hem deixat enrere no podem negar que al país se li ha donat la volta com un mitjó. D'una societat petita, tancada i amb una economia quasi de subsistència s'ha passat, en poc més de mitja centúria, al major centre terciari del Pirineus, a rebre milions de visitants i a gaudir d'un nivell de vida inimaginable pels padrins. Tot i que la metamorfosi ens deixava la sensació d'haver perdut algun llençol, l'ímpetu expansiu ens feia passar de puntetes sobre les renúncies que comportava. L'actual crisi de model ens obliga a repensar entre altres, la nostra relació amb el medi i, dintre d'ell, amb el marc de la vida de tots i de cadascú: el patrimoni construït. No obstant això, del menyspreu anterior podem caure, com està passant a altres llocs, a l'extrem oposat, és a dir, a la hipertròfia patrimonial, amb la veneració acrítica de tota mena de construcció o a la museïtzació sense vida dels nuclis antics. Cercar el punt d'equilibri no és fàcil però ens podem recolzar en la reflexió que Europa fa dècades que va encetar i que pot servir-nos per trobar-hi el nostre camí.

UNA BREU ULLADA HISTÒRICA.

Com s'ha pogut intuir l'aparició de nous conceptes culturals no deixa de ser sovint símptoma de la percepció de renúncia que els canvis estructurals han generat històricament en l'esdevenir de les societats occidentals. Invencions culturals com ara la de monument, patrimoni històric o paisatge i les disciplines que han generat com ara la restauració monumental, l'urbanisme o el paisatgisme no es poden dissociar dels canvis, tant material com mental, derivats de les revolucions burgeses del XVIII, industrial del XIX o electrònica del segle XX.

Quan en el set-cents se senten a Europa les primeres veus d'alarma contra la destrucció dels edificis significatius del passat, la burgesia, com a emergent classe dominant, afegirà als respectats valors d'antiguitat i commemoratiu de l'Antic Règim, els estètics per afegir el culte al monument a la formació de la nova superestructura. En tot cas, la lluita per la salvaguarda del patrimoni es limitarà als edificis singulars de l'alta cultura, sense tenir en consideració el teixit que l'envoltava, ja que per a ells, la ciutat no existia com a objecte patrimonial autònom.

L'era industrial portarà un ràpid augment de les ciutats, una creixent diversificació dels usos, una gran acceleració dels intercanvis de matèries i persones i, cal no oblidar, la mercantilització del sòl (que deixa de tenir un valor d'ús, lligat a la nissaga familiar, a tenir un valor de canvi, és a dir, a ser una mercaderia). L'urbanisme fundat per l'ideòleg Cerdà estudiarà metòdicament la superposició de les necessitats de la nova societat al territori i, per oposició, donarà rang d'objecte històric a la ciutat tradicional, però, tot i reconèixer la seva singularitat, la veurà com quelcom obsolet que obstaculitza les noves i expansives formes d'urbanització.

Les avantguardes de principi del segle XX accentuaran els valors romàntics d'individualisme, subjectivisme, devoció pel geni i adoració pel nou, donant aire al capitalisme de la burgesia triomfant. La mobilitat moderna estendrà la ciutat per

arreu, difuminant els límits, absorbint la natura, creant buits i discontinuïtats en un teixit quasi il·limitat. La urbanització ja no s'atura en la inicial escala ciutadana i abastarà la totalitat de l'espai físic amb complexes interrelacions de xarxes territorials que dibuixen territoris funcionals però, com apuntarà Camillo Sitte, sense que el vessant estètic tingui cabuda i, menys encara, la ciutat històrica que passa a ser un nòdul marginal perfectament prescindible.

Sense anar més lluny l'admirat Le Corbusier i els seus companys del CIAM ho van tenir clar des del principi: calia començar de zero arrasant el vell París. El famós Plan Voisin de 1925 cancel·lava tot rastre de ciutat històrica i el substituïa per imponents gratacels connectats, això sí, per amples vies ràpides. En un gest de magnificència es deixava dempeus algun monument sense més criteri que servir de fita urbana apuntant ja, l'actual veneració pel gurú i la icona arquitectònica. La influència de les patums del Moviment modern en les posteriors generacions d'arquitectes va ser un llast molt difícil de superar i, per tornar al cas francès, no serà fins a l'any 1962, en plena crisi de postulats de l'arquitectura moderna, que apareix la llei Malraux sobre sectors protegits com a mesura d'emergència per aturar l'hemorràgia.

Finalment el monument i el teixit urbà que li dóna suport era vist com quelcom unitari (tot i que l'embolcall, edifici per edifici no tenia gran interès arquitectònic) que calia preservar conjuntament com un tot, però per contraposició al menyspreu precedent, les tendències conservacionistes lliscarien cap a un tractament arqueològic del patrimoni, és a dir, com si la ciutat tradicional fos un fòssil sense vida. Sorgeixen així, les ciutats museu on els edificis esdevenen mers decorats de parc temàtic i on la població autòctona no pot resistir l'empenta dels negocis d'allotjament i entreteniment turístic. De nou, s'estava equivocant el tret, aquest cop per excés.

UN BRI D'ESPERANÇA: VECCHIE CITTÀ ED EDILIZIA NUOVA.

Afortunadament la sortida de l'atzucac la va apuntar Gustavo Giovannoni amb el llibre "Vecchie città ed edilizia nuova" en demanar el retorn a les dades topogràfiques i climàtiques, i sobretot, a comptar amb la gent, és a dir, a tot allò que l'efervescència egocèntrica del Moviment modern havia marginat. Com bé explica l'arquitecte italià calia més humilitat per tornar a estudiar els savis exemples del passat com a base per projectar les noves urbs. En aquest sentit la ciutat tradicional, arrelada al lloc, és sens dubte una eina heurística ineludible. Per altre costat, la seva articulació amb la nova ciutat, no era possible si, a banda de tenir-la com una realitat històrica no se la considera un element viu i amb projecció de futur. Calia articular les diferents escales del planejament des de la territorial a la local passant progressivament d'unes regles d'ordenació a unes altres a mesura que es canviava d'escala i sempre sobre la base de la mateixa raó interna.

L'estudi morfològic de les ciutats tradicionals ens donen doncs els criteris per actuar-ne. Les pautes d'assentament, d'articulació, de diferenciació, de composició, o de relació de la parcel·la amb els vials hi són a la vista de tothom, només cal l'esforç d'analitzar-los sense apriorismes, sabent que no hi ha fórmules universals i que, en cada cas, cal començar de nou recolzant-se en estudis interdisciplinaris. Amb una compressió del funcionament i materialització del teixit existent es pot generar

treballs de recomposició, de reintegració o de buidat per revifar la ciutat tradicional i, alhora, crear nova arquitectura des de les regles d'organització i proporcions assentades per la tradició. Sense aquest treball previ, complementat necessàriament amb una bona sensibilitat arquitectònica, no és possible integrar el vell i el nou ni fer una transició pausada entre els llocs de relació de les velles ciutats i els espais cinètics de les noves zones urbanes i, encara menys, superar les estranyes modernitats o els carrinclons pastitxos que trufen els nuclis antics.

Però, no ens equivoquem. Tota aquesta teoria patrimonial no serà acceptada per imposició normativa sinó, sense cap mena de dubte, a través de polítiques de suport a l'activitat local, de prestigiar els centre històrics, de compensar a la població autòctona donat el cas, i sobretot, a còpia de fer molta pedagogia.

Bibliografia

CERDÀ, Ildefons. *Teoría general de la urbanización*, Madrid [1867], Instituto de Estudios Fiscales, Madrid, 1968-1971.

LE CORBUSIER. *Principios de urbanismo*, Paris [1957], Ariel, Barcelona, 1989.

GIOVANNONI, Gustavo. *Vecchie città de edilizia nuova*, Unione tipografico-editrice, Torino, 1931.

SITTE, Camillo. *Construcción de ciudades según principios artísticos*, Roma [1889], Canosa, Barcelona, 1926.

Enric Dilmé Bejarano, doctor arquitecte. Màster en Restauració Monumental.